

Privredno - kulturne
Matice
za Sjevernu Dalmaciju

Privredno - kulturne
Matice
za Sjever. Dalmaciju

Godišnja pretplata za našu državu 40 din., za Ameriku 2 dolara. Članovi Matice dobivaju list besplatno. — Primjerak 1 din.

Шибеник, 15. августа 1929.
БРОЈ 23. — ГОДИНА I.

Vlasnik za "Privredno-kulturnu Maticu" MARKO TRIVA.
Urednik STEVAN PROSTRAN.
Uredništvo i uprava — Obala Voćni trg, 82. I.
Telefon Matičina povjereništva broj. 63.

Rješavanje pitanja okoline zadarske.

Ima deset godina, kako se u jednom dijelu zaleđa zadarskog ljudi neobično muče, da olakšaju poteškoće, koje su nastale s nesretnim rješanjem pitanja zadarskog, trudeći se ujedno, da sa svojim radom dođu do tekovina, bez kojih bi uzaludna bila i stečena sloboda, a koje su potrebite za razvitak i našeg nacionalnog života i za stvaranje izrađenih ličnosti u narodu. Kad bi ljudi htjeli da naprave račun rada u jednom selu i njegovoj okolini kroz ovo deset godina, mogli bi tačno ustanoviti, koliko se promjena izvršilo u shvaćanju, u znanju, u socijalnom smislu, u osjećanju kulturnih potreba, u razvijenom smislu za organizaciju, u sposobnosti da ulaze u rješavanje raznovrsnih pitanja. Naravno da nijesu svi ljudi takovi postali, ali ih ima jedan lijep broj, koji su sposobni za organizaciju i koji su već do sada mnogo napora podnijeli za svoje zajedničke ustanove.

U tom nastojanju razvio se jedan čitav sistem rada na selu, koji je pripremio ljude i za veće poslove i rezultati toga rada biće i za njih i za druge posmatrače sve jasniji i očigledniji.

U početku sav taj rad vodio se u Smokoviću, ali kasnije razvoj prilika uputio je, da se za bazu rada uzme jedno veće središte, kao što je Zemunik, kojem gravitira desetak sela zaleđa zadarskog. I tako se stvorila mogućnost, da se sada u ovih desetak sela neposredne okoline zadarske, razvije jedinstveni rad, koji će udovoljavati raznovrsnim potrebama narodnim. Isto takav rad treba da se razvija i u skupini ninskoj, smiljčičkoj, novigradskoj i prečkoj itd. pa će se u t. zv. ekonomskoj zoni oko Zadra moći razviti jedan paralelan rad, koji je potrebit u cijelom ovom kraju.

Ako se za osnovu i državnog i samoupravnog pomaganja uzme rad što ga najprije privatna inicijativa preduzme i s pozitivnim rezultatima vodi, a koja je u spomenutom slučaju dolazila samo poslije mnogih napora i stradanja pojedinaca, onda će se dobiti pravednije mjerilo za prosuđivanje u rješavanju raznih pitanja oko Zadra. Tada se ne će događati, bar kod onog svijeta, koji hoće do kraja da bude pravedan i objektiv, da osuđuje ili osuđuje proširivanje i unapređivanje onoga, što se kroz deset godina s mukom stvara. Naravno ako sve ono što se stvara nije ništa novo, nego proširivanje onoga, što već postoji. To je sigurno i teže, nego rješavanje pitanja s člancima i dosjetkama.

Tako stoji i pitanje jedne pomoćne bolnice za okolinu zadarsku. Kako će se to pitanje rješavati na drugoj strani, nama nije poznato, ali u Zemuniku nam je poznato, da će se rješavati na zadružnoj osnovi. Tu se ne radi ni o rivalitetu općina, ni o jačem ili slabijem utjecaju pojedinih istaknutih ličnosti

iz njihovih interesnih sfera, ni o biranju središta Sjeverne Dalmacije, već jednostavno o pomaganju onoga, što se samo od sebe razvilo i o direktnoj saradnji zadružnog rada i državnih i samoupravnih vlasti. Nije samo slučaj da, najprije u Smokoviću, pa zatim u Zemuniku postoji već pet godina zadružni ljekar i zadružna apoteka, da već do sada postoji tamo nešto materijala za bolesnike, da su članovi uplatili svoje udjele u Zdravstvenu Zadrugu, da su preko nje došli do Domaćinske Škole, da se približavaju rješavanju higijenskih pitanja u kućama. Sada, ako je Oblasni Odbor došao do uvjerenja, da je to jedan stvaran rad i ako je osjetio dužnost, da taj rad treba proširiti, mjesto da se to pozdravi i da se nastoji, da se radi slično i u drugim krajevima, ljudi se prepiru, gdje bi to sve moglo biti na drugom mjestu, i ako je jasno, da na drugom mjestu ne može biti jed-

nostavno s tog razloga, što nema prethodnih uslova zato, kao u spomenutom slučaju. Kad i druge skupine stvore uslove za rad u svom kraju, onda će se postepeno stvarati sve ono, što se i ovdje stvara, a dotle se ovim radom može koristiti ne samo najbliža okolina, nego i cijelo zaleđe zadarske ekonomske zone, kojoj su u Zemuniku vrata prema Zadru, a pored toga se nalazi u približno geografskoj sredini toga zaleđa. Tamo su i drugi uredi za zadarsku ekonomsku zonu.

Svakako u Zemuniku sada će se razviti središte zadružnog rada svih oblika u onom kraju, a do toga se nije došlo s protekcijama s ničije strane, nego prirodnim putem, s jednim radom, koji je nužda stvorila. Tako će sada biti i formalna centrala ovoga rada, s izvršavanjem promjena u našoj općoj organizaciji, koja će se sada izvršiti, a koja će biti od koristi za cijeli onaj kraj, kao što će općim prilikama služiti i sve ustanove, koje tamo budu djelovale.

L. M.

LIČNI PRIMJER U NARODNOM PROSVJEĆIVANJU.

Prije ratova za oslobođene u Srbiji je živio sada već pokojni profesor Živojin O. Dačić. U radu na narodnom prosvjećivanju on je stekao neumrlu zaslugu. Bio je majstor na djelu, peru i riječi, da mu takmaca ni do danas nema. Na osnovu bogatog iskustva, Dačić je ostavio i dragocjena uputstva, koja i nama dolaze uprav kao poručena. Za prosvjećivanje našega naroda po selima i gradovima, on je preporučivao ova tri prokušana načina rada: *lični primjer, život ili usmenu riječ i pisanu ili štampanu riječ.*

Rad na narodnom prosvjećivanju *ličnim primjerom*, Dačić je naročito preporučivao narodnim učiteljima, sveštenicima, općinama i zadružnim ustanovama, jer su oni u neprestanom dodiru s najširim redovima našega naroda. U takovoj sredini *lični primjer* je najbolje i najpouzdanije sredstvo, da se potrebne pouke i znanja što više rašire po našim selima, varošicama i gradovima. Crkva, škola, zadružne ustanove i općina imaju velik uticaj u narodu, pa bi bila grehota, da taj uticaj ne upotrijebe na dobro svoje neprosvjećene braće. Pa kako će oni to prosvjećivati narod *ličnim primjerom*? Te ustanove već i onako rade na kulturnom i privrednom podizanju našega naroda. Sad samo valja da taj *započeti rad produže s više snage, volje i smišljenosti no do sada*, pa će se i bolji uspjeh ubrzo pokazati.

Taj rad se započinje od darovitijih pojedinaca i uglednijih kuća u narodu. Uzmimo primjer sa sela. Naši seljaci u zagorskoj Dalmaciji ne znaju da grade udobne i zdrave kuće. Te kuće su im obično bijedne i primitivne čadavice, u kojima zajedno stanuje čeljad i stoka. Kad učitelj, sveštenik, općinski načelnik ili koji drugi općinski

činnik dozna, da će neki ugledniji seljak podići kuću, iskoristiće vješto tu priliku. Upotrebiće sve svoje znanje i uticaj, da nagovori seljaka, da podigne udobnu kuću, na koju će se moći da ugledaju i drugi u selu. Naravno, ta seljakova kuća ne će biti kakova skupocjena zgrala, ali ne će biti ni tek onako sklepana čadavica, bez udobnosti, reda i ukusa. Kad ostali seljaci na djelu vide, da je ta nova kuća i bolja i zdravija i udobnija od njihovih, cijela okolina će se malo po malo povesti za tim primjerom.

Svaka crkva ima zemalja, kao što i svaka škola na selu ima obično svoj vrt. Kad bi svaka crkva uzela bar jednu svoju njivu i uredila je kao malo uzorno gospodstvo, kolike bi se novine naprednije poljoprivrede uvele u naša sela! Isto tako iskustvo je pokazalo od kolike su neprocjenjive vrijednosti za širenje racionalne i poljoprivrede po našim selima dobro obrađeni i uzorni školski vrtovi, kojima se u nas na žalost također malo pažnje poklanja! A svaki od nas, koji je i malo živio na selu, mogao bi, da bar po nekoliko primjera ispriča, kako se baš na taj način t. j. *ličnim primjerom* postepeno u narodu uvela koja naprednija poljoprivredna radnja, ili iskorijenila koja štetna navika. Ne treba nikad zaboraviti, da naš prosti narod nije baš tako lakovjeran. Iako rado sluša svačije savjete, on ipak ne prima i sve što mu se kaže na голу riječ. Ne prima zato jer je u životu bio često varan. Otuda je i ono njegovo nepovjerenje u školovane ljude. Zato teško i prima savjete i novine, koje mu dolaze od inteligencije. Istom, kada se na *štamom djelu* uvjeri, kad na *živom primjeru* uvidi, da je zaista dobro i korisno ono, što mu se kazivalo,

tek onda ih prima i dalje po okolini širi. Stoga i jest svaki rad na narodnom prosvjećivanju tako težak i tako spor posao. Stoga školovani ljudi u tom svetom radu moraju pokazati čestito poštenje, istinsku ljubav, ustrajnu volju, jovovsko ustrpljenje, apostolsko samopožrtvovanje, duboko poznavanje naroda i besprekoran taktil...

Zemljoradničke zadruge su najpo-desnija ustanova za narodno prosvjećivanje *ličnim primjerom*. U zemljoradničke zadruge okuplja se baš ono, što je najrazumnije, najčestitije i najbolje na selu. One se i osnivaju baš zato, da posluže općem dobru, pa stoga i imaju velik ugled u narodu, ako se vode od valjanih i čestitih ljudi, kao što treba da bude. Tu treba početi rad sa samim zadružnim domom. Zadružni dom je seljacima bliži i pristupačniji od crkve i škole. On je mjesto korisnoga i složnog rada. I zadrugari i drugi ljudi u selu često navraćaju u zadružni dom i interesuju se onim, što tamo vide i što tamo čuju. Zato se valja pobrinuti, da u zadružnom domu bude uvijek uzoran red i čistoća, da nikad i niko ne može praviti poređenje između svoje kuće i zadružnog doma, i to na štetu zadružnog doma. U tom domu treba da sve bude u najljepšem redu: pod očišćen, zidovi oklačeni, sobe provjetrene, dvorište (avlija) ograđeno i očišćeno od korova. Računi zadružni moraju biti uvijek tačni i u najvećem redu. Imcivna zadrugina mora biti domaćinski zbrinuta, a u trošenju mora biti uzorna štednja. Sve će to lijepo uticati na zadrugare, a preko njih i na ostale ljude u selu. Oni će se, ako je zadružni dom razumno sagradeno, ugledati u nj i podizati zdrave i udobne kuće; učiti se redu, radu i tačnosti u poslovima i sve će razumnije živjeti. I najzad, lični primjer samih zadrugara, ako se budu vladali po pravilima zadruge, bit će još i od većeg uticaja na sve u selu. Svako naše veće selo treba dobije svoju zemljoradničku zadrugu i da što je moguće prije svoj zadružni dom.

Kulturne potrebe našeg sela.

O selu se često piše, jer je ono izvor, koji daje dosta materijala za pisanje. Sela u sjever. Dalmaciji mnogo su zaostala u svemu, a osobito u kulturnom pogledu, jer se od konstatacija i pisanja nije mnogo naprijed pošlo. Sama činjenica, da kod nas ima preko 80% analfabeta najbolji je dokaz, kakova je prosvjećenost našeg sela.

Tome zlu mogu doskočiti dobro uređene osnov. škole, kroz koje se teče pismenost, a preko pismenosti, dalje, drugim ustanovama i sredstvima dolazi i kultura. A u seljačkoj državi — kao što je naša — imati kulturni seljački stalež, znači imati jaku, kulturnu i bogatu državu.

Osnovnom školstvu u sjev. Dalmaciji vrlo se slabo poklanja pažnja. Mnogo je sela bez škole, a i ondje gdje postoje ne odgovaraju svojoj

